

»Pois riisi lapsest!» — kappale kansanlääkintää.

Ahti Rytkönen:

Korppi lenti Pohjanmaalta silmäriittä rikkomaan, pääriittä rikkomaan, rintariittä rikkomaan, syväriittä rikkomaan, mahariittä rikkomaan, napariittä rikkomaan, munariittä rikkomaan, sätkäriittä rikkomaan.” Näin sanotaan eräässä viitasaarelaisessa loitussa, jota käytettiin riisitautia karkoitettaessa. Löytyyhän siitä kahdeksan riisitaudin lajia.

Mutta lähtekäämme laajemmalle riisien keruumat- kalle, käykäämme ensin Karjalassa ja Inkerissä. Löydämme riisilajeja lisää koko joukon. Tällaisia riisiä löytyy: jäsen-, nivel-, kulma-, korva-, hammas-, luu-, kaula-, raaja-, kinttu-, jalka-, vatsa-, selkä-, sivu-, perä-, liha-, nahka-, kuu- eli rasva-, rousku- eli rusko-, yhdin-, kuivasuoni-, suoli-, aivo- ja veririisi. Näistä nimistä näkyy, mitä ruumiin seutu- ja riisitautin on uskottu tuhoavan. Sellaisista nimistä kuin näkyriisi ja tuntoriisi käy ilmi, että riiden on uskottu vievän aistejakin, tekevän sokeaksi ja tunnottomaksi. Raudun pitäjässä puhuttiin entisinä aikoina riisitaudin lajista, jonka nimi oli kokoriisi. Kokoriisi asui koko ruumiissa. Sellainen oli kansanomai- nen käsitys, jota on mielenkiintoista verrata siihen, mitä professori Ylönö kirjoittaa riisitaudista. Näin hän kirjoittaa: ”Riisitauti ei ole oikeastaan mikään luustotauti, vaan se on eräänlainen yleisen kalkkiaineenvaihdunnan ilmenemismuoto lapsen luustossa. Tällöin esiintyy siis sairaalloisia ilmiöitä kaikissa lapsen elimissä, sillä kaikkiallahan lapsen kudoksissa ja kudostenesteissä on kalkkia”. Tieteellinen ja kansanomai- nen lastentautioppi ovat yksimielisiä myös siitä, että riisitauti voi alkaa jo sikiöasteella. Esiintyyhän kansankielessä sellainen yhdysana kuin synnyin- eli synnyntäriisi. Mutta kansanomai- nen riisi on paljon monipuolisempi tauti kuin

tieteellisen lääketieteen riisi. Kansanomai- nen riisi on olemukseltaan eräänlainen purija eli järsijä. Se voi purra eli järsiä mitä paikkaa hyvänsä. Ja sen mukaan, minkä laatuista on purenna jälki, puhutaan mustasta tai valkeasta, verevästä tai kuivasta riidestä. Sellaiset riidet olivat tyypillisiä inkeriläisalueille. Kun riisi on purija, on se tekemisissä myös eräiden purevien, nimenomaan jyrsivien, eläinten kanssa. Varsinkin eteläkarjalaisella alueella ovat ominaisia sellaiset eläinriidet kuin hevos-, ori-, kissa-, koira-, repo-, jänis ja kärppäriisi. Savossa on kuviteltu, että riisi on oikeastaan hiiri, joka juoksentelee jäsenestä toiseen ja siis kalvaa ruumista milloin milloin kohdasta. Edelleen riisi saattoi olla peräisin maasta, tullesta tai vedestä. Siksi nimitykset maa-, tuli- ja vesiriisi. Mallina ovat olleet sellaiset tautinimet kuin maa-, tuli- ja vesimaahinen. Riisi saattoi olla myös pahansuovan ihmisen lähettämä, koskapa Karjalan kannaksen tienoilla, erotettiin sellaisia kuin kiro-, viha-, noita-, riena- ja kateiden riisi.

Taudit käsitettiin entiseen aikaan usein myös ihmismäisiksi olennoiksi. Niin oli asian laita riidenkin kohdalla. Oli olemassa kokonainen riisiperhe: isä- ja poikariisi, riiden ukko ja akka, riiden poika ja tyttö. Potilaankin mukaan erotettiin riisilajeja. Oli isännän ja emännän, tyttären ja pojan, rengin ja piian riisi. Sitten oli hevosen, lehmän, lampaan, sian, koiran ja kissan riisi. Paikoin Savo puhuttiin marjariidestä, joka parani vain erällä marjoilla. Erikoislaatuista riidestä, nim. sontariidestä, kertoi minulle kolmisen vuotta sitten Kuhmoisten Luutsaaren emäntä-vainaja. Sontariisi ilmeni samalla tavalla kuin Kokemäellä tunnettu rapariisi: potilaan maha kehittyi täyteen ”rapaa”. Rääkkylässä, ehkä muual-

simmalle kirjallisuudelle soveliasta pokkuroida lännen ahdasmielisen porvarillisen kirjallisuuden edessä?» ..

Nämä sanat me olimme unohtaneet.

Suuren venäläisen kirjallisuuden mitä rikkain kokemus, sen aatteellisuus, kansanomaisuus, demokraattisuus ja humanisuus, sen suuret vapausaatteet ovat se perusta, jolle monikansallinen neuvostokirjallisuus kasvaa ja kehittyy. Tällä elähdyttävällä perustalla kasvaa ja varttuu myöskin meidän karjalais-suomalai- nen neuvostokirjallisuutemme.

Suomalaiseen porvarilliseen kirjallisuuteen viehätyminen, epäkriittinen suhtautuminen Suomen eri kirjailijain teoksiin saattoi aiheuttaa paljon vahinkoa meidän kirjallisuudellemme, jonka tehtävänä on kasvattaa nuorisoamme korkean kommunistisen moraalin hengessä, rajattoman rakkauden hengessä Neuvostosynnyinmaata kohtaan. Tämän viehättymisen seurauksena olisi voinut olla vain erkaantuminen suuresta venäläisestä kirjallisuudesta, neuvostokirjallisuudesta, joka on maailman edistyskellisin, aatteellisin kirjallisuus.

Virheemme joutui ankaran, mutta aivan oikean arvostelun alaiseksi; osoitettiin aivan oikein, että tässä virheessä piilee suuri vaara — porvarilliseen natsionalismiin luisumisen vaara.

Tajuttuamme syvällisesti tämän virheen me pyrimme korjaamaan sen loppuun asti käytännöllisessä luovassa työssämme.

Tekee mieli mainita, että jotkut tasavaltamme kirjallisuustyöntekijät ovat ottaneet asiassa jotenkin käsitämättömän kannan. Esimerkiksi tov. Ivatshev vielä joku aika sitten kirjoitti paljon suomalaisen demokraattisen kirjailijan Rantamalan (Lassilan) teoksista. Rantamalan teokset ovat epäilemättä huomion arvoisia. Mutta hänen eri teoksensa eivät ole samanarvoisia; tämän kirjailijan luovalle työlle ovat ominaisia ristiriidat, ja se kaippaa samoin arvostelevaa erittelyä, mitä ei ole ollut tov. Ivatshevin kirjoituksissa, joka on ylenmäärin ylistellyt kaikkia kirjailijan luomuksia.

Tämän tov. Ivatshev on nyt kummallisesti »unoh- tanut».

Puolueemme XIX edustajakokous antoi selvän toimintaohjelman neuvostokulttuurin työntekijöille ja muun muassa kirjailijoille. Pitäen ohjeena XIX edustajakokouksen historiallisia päätöksiä meidän on uupumatta tutkittava marxism-leninism-teoriaa, opittava sitkeästi mestaruutta, tutkittava elämää. Se on kasvumme takeena.

lakin, tunnettiin nälkäriisi, joka oli mitä ankarinta mahariittä. Ainakin Savossa pidettiin erään riisilajin tunnusmerkkinä sitä, että lapsen jalat menivät ristiin. Se oli kammitsariittä.

Kun riisi on mitä monipuolisin tauti, on selvää, että se järsinnällään tekee rumia jälkiä. Eräs Lönnrotin julkaisema riidenloitsu sisältää ytimekkään ja tiiviin kuvauksen riiden aikaansaannoksista. Tällainen on se loitsu: Riisi poika riutukainen, riutukaisen pojan poika, verikalvon katkaisija, vatsavuolten vuoleksija, napanuoran noutelija, ohimien ottelija, suonien soluttelija, nastasen navertelija, kulmien kulluttaja, luun loman likertelija, mikä toi sinun tupahan, saattoi sammalhuonehesen, pienoiseni pieluksihin, vakaiseni vaipan alle, lakanoille lapsueni, hukkuseni hurstiloille, pääkuorutta koskemahan, selkäpiitä seipomahan, napoa naristamahan, runkoa rutistamahan? Sellainen joka paikan nakertelija oli vanha kansanomaisiin riisi. Nakertelun seurauksen olivat monenlaisia. Toisinaan riiden järsimästä reijästä putkahti esiin suolta, jolloin syntyi tyrä. Keski-Suomessa riittä sanottiin sen takia "tyrän tynneäjäksi". Toisinaan lapsesta tuli "alusvikainen", vuoteensa kastelija. Riisi saattoi myös aiheuttaa kyttyräselän, vetää hartiat läjään tai pöhötyttää milloin minkin paikan. Järsiessään riisi harrasti nimensä mukaista toimintaa. Taudin nimi riisi johtuu näet venäjän sanasta gryzj, mikä puolestaan on sukua venäjän sanalle grytj 'nakertaa, jyrä'. Taudinnimi riisi ei siis ole missään tekemisissä riisiryynien riisin kanssa. Tämä venäläisperäinen taudinnimi on kulkeutunut myös Ruotsiin, vieläpä Norjaan Atlantin rannalle asti.

Entisaikoina tauti tunnettiin riideksi sen toimintatapojen ja sen aikaansaamien vaurioiden mukaan. Mutta osattiin menetellä myös samaan tyyliin kuin uykyaikainen lääkäri, joka potilastaan koputtelee ja kuuntelee. Esim. Juvan pitäjässä lasta, jota epäiltiin riisiseksi, nakuteltiin kalikalla, ja jos silloin kuului sisältä "niks-naks" ääniä, oli kysymyksessä riisitauti. Riisi, nakertelija, niksutti, naksutti elimiä jäytäessään. Oli ryhdyttävä tehokkaisiin parannuspuuhiin.

Yksinkertaisimpia riiden parannuskeinoja olivat harvasanaiset poistumiskäskyt, esim. Halikossa "Taut pois talost, riis pois lapsest!", Muurlassa "Riis pois sivuist ja taut pois talost!" Toisinaan riittä kehoitettiin kääntämään kiukkunsa kantoihin, puihin, maihin, vesihakoihin, peuran suoliin ja karhun kaattioihin. Tverin Karjalasta, siis Moskovan läheisyydestä, Rautalammin tienoille asti tunnetaan maanussäkeitä, joissa riisitautia kehoitetaan luopumaan ristitystä ja kastetusta ja joissa sille suositellaan sopivampia temmellyspaikkoja: suuria sotaketöjä, kirjavaa kirkkoa, Rutjan koskea, Pohjan periä, kipukalliota, ahvenetonta lampea, jalopeuran kielen alustaa, merimateen maksaa, merikoiran keuhkoja jne. Varsin komean näkemyksen sisältää akonlahtelainen riiden manaus: "...kolme on kuohua merellä, tuli on kunki kuohun päässä, mies kulki tulen eessä, varras kullaki kädessä. Siellä on paistit parahat ..." Ilomantsilainen riiden karkoittaja kehuu satuloineensa sata matoa ja tappaneensa kymmenen kyytä, joten hän kykenee kynsillään kopristelemaan kaikki konnat

Hänen kaavilainen virkaveljensä ilmoittaa käyneensä kontion kotona, rautakarhun kartanoilla ja lypsäneensä siellä kyytä. Varsin jämerä riidenkarkoittajakka eleli aikoinaan Hiitolassa: "Mie akka kuparinen taivaassa vaskinen, monta tuhatta maahan kaato yhen kantapään alle. Rikan riijen, tapon tauvin..." Kun Suistamolla kylvetettiin riisipotilasta — kylvetytys oli näet yleinen riiden parannustapa — peloiteltiin samalla: "Otan kuusisen kurikan, petäjäisen pieksinneuvon, jolla pieksän perkelehet, mustarintaiset murennan..." Sanan voimaa käytettiin hyväksi myös useimpien muiden parannusmenetelmien yhteydessä. Kun riisi sana on peräisin venäjältä, on kiintoisaa tietää, että entisaikaisessa venäläisessä kansanlääkinnässä riittä parannettiin mm. puremalla: purija tuhottiin puremalla. Potilasta pureksittiin, tavallisesti rievun läpi. Jos oli kysymyksessä syntymäriidan poispueminen, kysyi äiti purija-muurilta: "Mitä puret?" Vastaus oli: "Syntymäriittä." Siihen äiti lausui: "Pure niin, ettei ikinä tule!" Kuka hyvänsä ei kelvannut purijaksi. Piti olla esim. esikoinen tai avioton lapsi. Sanakeinojen säestämää riiden purenta tunnetaan myös Novgorodin ja Tverin Karjalasta, Itä-Karjalasta, Inkeristä, Virosta ja ainakin itäisestä Suomesta, esim. Liperissä oli tapana, että äiti puri vastasyntyntä lasta rievun läpi kolmesta kohdasta ja lausui: "Ite syön, ite oun tehynnäi." Purennan tarkoituksena oli, paitsi taudin tappaminen, myös taudin jättäminen työttömäksi. Vienan Kivijärvellä taasen vallitsi sellainen tapa, että vastasyntyneen ihoon hipaistiin tervaa, jotta riisi söisi sitä eikä lasta. Mm. Satakunnassa ja Savossa riittä karkoitettiin pistelemällä lasta punaiseksi kuumennetuilla neuloilla niin että nousi rakkoja. Käsitys, että rakoilla on parantava vaikutus, esiintyy mm. Lönnrotin kasvioissa, joka ilmestyi v. 1866. Siinä näet selitetään, että leinikön avulla ihoon poltetut rakot parantavat luuvallon ja reisisärkyä — siis tauteja, joita kansanomaisessa lääkinnässä voidaan nimittää riideksi. Savosta ja Karjalasta tunnetaan riiden nitistämisen hakkaamalla. Lapsi pannaan muutetun huoneen kynnykselle ja näennäisesti hakataan kirveellä. Luetaan: "Tule riittä rikkomaan, sätkäläistä särkemään." Kammitsariisi tuhottiin keritsemällä. Esim. Hirvensalmella äiti vei pikku potilaan sikolätin kynnykselle, keritsi siinä lapsen peräpuolista jotain näkymätöntä, kunnes "taivaan akka" tuli ja kysyi: "Mitäs sinä teet?" Äiti vastasi: "Keritsen lapsestain kampiriittä pois." Yleinen riiden parannusmenetelmä on ollut potilaan pujottelemisen halkaisuista puista, maakäytävistä, erilaisista renkaista jne. Sehän on ikivanha, Intiassakin laajassa käytössä ollut menetelmä. Myös roomalainen lääkäri Marcellus, joka eli 4. vuosisadalla, selitti, että tyrä paranee, jos potilas pujotetaan halkaistun kirsikkapuun lävitse. Yleisiä ovat olleet myös riidenheinistä eli liekokasveista, lehdistä ja kaikenlaisista kedon kukkasista keitetyt hauteet, joissa parannettavia istutettiin. Sontariittä parannettaessa veteen pantiin hevosenlantaa. Erilaiset riidenvoiteet ovat olleet aikoinaan runsaassa käytössä. Tärkein voiteen aineosa oli riidenmarja eli näsiänmarja. Kun kansanparantaja ei osaa hienoa apteekkilatinaa, saattaa riidenvoiteen resepti olla

esim. tällainen: sievettä, tärpättä, hapanroppia, kolmen piipun perät, tervankusta, miehille akkain pissiä, akoille miesten pissiä, pirunpaskaa, vaskea, tusina silmäneuloja. Niin saneli aikoinaan minulle muuan Maaningan mies ja lisäsi vielä, valmistettaessa oli luettava yhdeksän taudin syntyloitsua. Riidenvoitteet otettiin myös toukohärkä- eli riidenpypykkänimisen kovakuoriaisen reisinivelistä tihkuvaa nestettä.

Niin tehtiin muuallakin Euroopassa. Eivät nämä aineet oikeastaan ole paljon sen kummempia kuin ne, joita suositellaan 1825 ilmestyneessä Gananderin "Maan-Miehen Huone ja Koti-Aptheekissa". Siinä sanotaan mm., että "Ämmän Toinen Rijsi woidet" saadaan voista, kynsilaukasta, tervasta, kolmesta "Iawermarjasta", majavan haustasta, kymmenestä tai yhdestätoista näsiänmarjasta yms. Sisällisesti nautittavia riidenlääkkeitä tehtiin osittain samoista aineista kuin voiteita. "Riisruohovettä" oli juotava niin kauan, ettei se enää aiheuttanut ylenannatusta. Mutta ellei se vaikuttanut mitään, ei tauti ollut riittä. Riidenmarjoja nautittiin paljaaltaan tai esim. maidossa, mutta aina parittomin luvuin. Samoja marjoja pantiin myös nk. riidenrieskoihin. Eläinriisiä parannattaessa potilaalle juotettiin kysymyksessä olevan eläimen virtsaa. Mutta kärppäriittä tiedetään parannetun vain kärpistä keitetyllä liemellä. Nykyisenä aikana odottava äiti nauttii riittä vastaan kalkkitabletteja. Meidän esiäitimme käyttivät niiden sijasta näsiänmarjoja, tervalla voideltuja leipiä ja pirtin peräkkunan hikeä.

Uittomies esitelmä.

Metsä- ja puutalousjärjestöjen kokous- ja esitelmätilaisuuksissa syysmetsäpäivien aikana heimolaisemme Niilo Melama piti huomattavan esitelmän alan korkeimmille ammattimiehille.

Metsänhoitaja Niilo Melama käsitteli puutavaran kaukokuljetuskustannuksia valaisten esitystään varjokuvin. Sotien jälkeen ovat raakapuutavaran hankintakustannukset alkaneet näytellä huomattavasti merkittävämpää osaa puutavaran hinnassa sotia edeltäneeseen aikaan verrattuna, joten niissä ja nimenomaan kuljetuskustannuksissa pitäisi parhaiten löytyä kustannusten alentamisen mahdollisuus, kuten asiantuntijatkin väittävät.

Uitto oli ennen sotia ylivoimaisesti halvin puutavaran kuljetusmuoto. Rautatiekuljetus oli yleensä 3-4 kertaa ja autokuljetus 7-10 kertaa kalliimpaa kuin uitto. Sotien jälkeen tapahtuneiden työpalkkojen ja polttoainekustannusten erilainen nousu sekä valtiotavallan erinäiset muut toimenpiteet ovat huomattavasti tasoittaneet näiden kuljetusmuotojen välistä kustannusten eroa.

Autokuljetuskustannukset ovat nykyisin 14-17 kertaisia, rautatiekuljetus 14-15 kertaisia ja uittokustannukset keskimäärin 18-25 kertaisia vuosien 1937-38 vastaaviin kustannuksiin verrattuna. Uitossa ovat työpalkat nousseet 22 kertaisesti, valtion määräämät sosiaaliset kustannukset (lapsilisä- ja kansaneläkemaksut, loma- ja ylityökorvaukset) huomioonottaen ovat palkkamenot nousseet 27-28 kertaisesti. Palkkamenot ovat uitossa 65-75 % kokonaiskustannuksista, joten uittokustannusten nousu 18-25 kertaisesti on käsitettävissä.

Puutavaran kaukokuljetuskysymystä nykyään ratkottaessa tuntuu siltä, että maakuljetus yleensä asetettaisiin etualalle, ja siinä tahdotaan löytää ratkaisu puutavaran kuljetusongelman selvittämisessä. Vanha uitto, joskaan sitä ei kokonaan unohdeta, asetetaan jollain lailla toisarvoiseen asemaan. Kuitenkin on niin, että satunnaisia poikkeuksia lukuunottamatta uitto nykyiselläänkin on raakapuutavaran halvin kuljetusmuoto. Uitettavat puumäärät uittoyhdistyksen välissä ovat sotien jälkeen nousseet.

Lopuksi näytettiin värielokuva autoniputuksen kehittämisestä Nokia Oy:n työmailla.

Tie korkeaan ikään

Kirjoitti Totuus-lehdessä

O. B. Lepeshinskaja

Neuvostoliiton Lääketieteiden akatemian varsinainen jäsen

Korkean iän probleemi, taistelu vanhuutta vastaan, on erittäin monimutkainen ongelma. Sen ratkaisemiseksi spesialistien on pitkäaikaisesti ja kaikinpuolisesti tutkittava biologian ja lääketieteen eri aloja.

Ei saa unohtaa myöskään sitä, että korkean iän probleemi on suuressa määrin yhteiskunnallinen probleemi.

Ryhtyessämme tutkimaan elämän ja vanhuuden probleemia biologin näkökannalta meidän on ennen kaikkea tutkittava elämä, vanhuus ja kuolema, tutkittava kaikki niiden lait. Vasta nämä lait tutkittuamme voimme löytää keinot iän jatkamiseen.

Mitä elämä on? Engels kirjoittaa: »Elämä on valkuaisainepallojen olemassaolon tapa, jonka oleellisena momenttina on jatkuva aineenvaihto sitä ympäröivän ulkoisen maailman kanssa, ja tämän aineenvaihdon lakatessa lakkaa myöskin elämä, mikä johtaa valkuaisaineen hajoamiseen».

Mutta onhan epäorgaanisessakin luonnossa olemassa aineenvaihtoa. Mikä eroavaisuus siinä on? Engels antaa tähänkin kysymykseen hyvin selvän vastauksen. »Myöskin epäorgaanisilla kappaleilla», — kirjoittaa hän, — »voi tapahtua tämänkaltaista aineenvaihtoa, joka tapahtuu ajan kuluessa kaikkialla, sillä kaikkialla tapahtuu, jos kohta hyvin hitaasti, kemiallisia reaktioita. Mutta ero on siinä, että epäorgaanisissa kappaleissa — aineenvaihto hävittää niitä, kun taas orgaanisissa kappaleissa se on niiden olemassaolon välttämätön ehto».

Kuolema ja sen edeltäjä, vanhuus, ovat kiertämättömiä. Mutta on aihetta kysyä: eikö vanhuutta ja kuolemaa voitaisi lykätä? Ja miten kauan elämä voi jatkua? Ehkä me kuolemme ennenaikaisesti?

Eräiden tunnettujen fysiologien mielestä ihmisen mahdollisen olemassaolon raja on ainakin 200 vuotta. Ja meillä tosiaankin on koko joukko esimerkkejä korkeasta iästä. Ukrainassa on kymmeniä tuhansia ihmisiä, jotka ovat saavuttaneet yli 100 vuoden iän. Tuntemme tapauksia, että 155-vuotiaat vanhukset elävät ja vieläpä tekevät työtäkin. Monet näistä vanhuksista eivät kuolleet vanhuudenraihnauteen, vaan erilaisiin satunnaisiin tauteihin, jotka katkaisivat heidän elämänsä. Se merkitsee, ettei edes 155 vuotta ole elämän raja.

Mutta minkä vuoksi sitten ihmiset eivät elä 155 vuoteen asti, vaan päinvastoin suurin osa kuolee paljon aikaisemmin? Vanhuuden perussy s meidän mielestämme on valkuaisaineid en vanhenemisen prosessissa.

Elävän aineen valkuaisainemolekyylit, jotka ovat varautuneet erilaisella sähköllä, toisiinsa törmätessään yhtyvät ja tällöin menettävät puolet sähkövarauksestaan sekä vettä erittäin käyvät tiiviimmiksi, mikä johtaa aineenvaihdon heikkenemiseen. Juuri tämä onkin valkuaisaineid en vanhenemista. Toisaalta tiivistyminen voi tapahtua itsestään ja toisaalta sitä voivat jouduttaa tai hidastuttaa erilaiset ulkoiset vaikutukset.